

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Діденко Ніни Олександрівни

«Рекреаційний компонент в явищах масової культури сучасної України
(на прикладі культурно-спортивних закладів)», подане на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія

Актуальність теми дослідження. Сучасна динаміка перебігу суспільно-історичних і культурних процесів засвідчує підвищену роль у всіх їх компонентів масової культури, яка фактично на сьогодні складає універсальне знаково-символічне середовище, що визначає як повсякденні культурні практики, так і долучається до складних процесів соціалізації та ідентифікації особистості, формування ціннісних орієнтирів, поведінкових моделей тощо. Від негативістських рефлексій середини ХХ ст. масова культура пройшла значний шлях своє еволюції (змісту і форм), аби набути множинності своїх інтерпретацій, не лише пронизуючи соціокультурний простір буття, але й долучаючись до професійних сфер діяльності. Разом з тим, орієнтири її продукції та артефактів на розважально-гедоністичне начало практично засвідчили позитивність впливу на фізичну і духовну рекреацію, відновлення, що робить можливим досягнення таких результатів і ефектів в масовому форматі.

Сформовані масовою культурою індустрії споживання культурних цінностей та послуг здатні формувати не лише систему попиту, але й змінювати підходи до визначення доцільності й ефективності споживання того чи іншого продукту чи послуги. Рекреація, розвага та відпочинок стали превалюючою характеристикою продукції маскультури, а дозвіллі індустрії забезпечили тотальність її поширення. Відповідно серед всіх функцій масової культури рекреаційна заслуговує на поглиблене вивчення, саме з позицій масової культури як соціокультурного феномену. Ракурс дослідження рецензованої дисертаційної роботи переконливо доводить, що на сьогодні виокремлення

рекреаційних компонентів у явищах масової культури є важливим і актуальним, з огляду на підвищену інтенсифікацію соціальних процесів, комунікативних зв'язків, інформаційного навантаження та низки інших чинників. Тим більше це питання актуальне для окреслення даної проблематики в межах українського суспільства, що зазнає всебічного агресивного впливу внаслідок воєнних дій. Відповідно названі чинники засвідчують необхідність здійснення подібних досліджень з точки зору культурологічної методології.

Дослідження Н.О. Діденко здійснене в межах комплексної наукової теми Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв «Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології» (державний реєстраційний номер 0120U105692).

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. Наукова новизна дослідження є безсумнівною: дисертанткою на основі системного аналізу та багатоджерельної бази здійснено комплексне дослідження рекреативних компонентів у явищах сучасної масової культури на прикладі культурно-спортивних закладів, зокрема вперше: здійснено функціональний аналіз масової культури та обґрунтовано системоутворюючий потенціал її рекреативної функції, що найбільш повно реалізується в індустрії дозвілля, формуючи на масовому рівні сучасні культурно-дозвіллі практики; обґрунтовано типологію культурно-спортивних закладів як організаційно оформлених інституцій рекреаційної інфраструктури сегменту масової культури, що поєднують у своїй діяльності спорт, популярну музику і побутовий танець, танцювально-рухову терапію, забезпечуючи споживачам культурних послуг дозвілля, психічну реабілітацію й релаксацію у популярно-масовому форматі; обґрунтовано та введено в науковий обіг поняття популярної музично-танцювальної медіакультури, що пройшла шлях жанрово-стильової генези танцювальної музики (від джазу до рок і хіп-хоп-стилістики) і сьогодні являє собою поєднання різноманітних суб- та контркультурних явищ, опосередкованих інформаційними медійними технологіями, виконує гедоністичну, експресивну й сугестивну функції музичного мистецтва; уточнено: інфраструктуру індустрії дозвілля як системи рекреаційних послуг,

поняття рекреативної хореографії, що ґрунтується на релаксаційному ефекті; набули подальшого розвитку: дослідження рекреативних функцій інституцій та осередків масової культури, досвіду формування музичної поп-культури і пов'язаної з нею хореографічної лексики, процеси інкультурації зарубіжних моделей в національні та стан інтегрованості українського соціокультурного простору у світову індустрію розваг.

Вказані положення наукової новизни є обґрунтованими, що логічно впливають зі змісту розділів і підрозділів дисертації.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає в тому, що здобуті наукові дані, положення, результати, висновки можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти у загальних і спеціальних курсах з теорії культури, прикладної культурології, організації діяльності закладів культури; у практичній діяльності – органами виконавчої влади, які визначають державну політику у сфері культури, здійснюють організаційно-правове регулювання діяльності культурно-спортивних закладів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Структурно дисертація включає вступ, три розділи, що поділяються на шість підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та літератури і додатків. Загальний обсяг дисертації: 246 сторінок, з них основного тексту 202 сторінки; список використаних джерел та літератури – 327 позицій.

У вступі дисертанткою обґрунтовано актуальність вибору теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, завдання дослідження, методологію, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначено апробацію результатів дослідження, відомості про публікації здобувача, структуру й обсяг дисертації.

Зокрема об'єктом дослідження є масова культура України як соціокультурний феномен сучасності. Предметом дослідження — рекреаційний потенціал сфери дозвілля (популярної музично-танцювальної медіа культури), реалізований культурно-спортивними закладами як соціальними інститутами

української масової культури. Мета дослідження — обґрунтувати теоретичні засади й практичні шляхи реалізації рекреативної функції масової культури як феномена соціокультурного простору початку ХХІ століття на прикладі функціонування культурно-спортивних закладів в Україні як організаційно оформлених соціальних інститутів рекреаційної інфраструктури масової культури, виявити тенденції їх розвитку як складової сучасної індустрії дозвілля.

У першому розділі серед завдань дисертаційного дослідження та за допомогою таких наукових методів, як аналітичний, компаративний, структурно-функціональний, культурологічний, типологізації, генетичний та історичний методів авторкою з'ясовано основні підходи до вивчення явища масової культури, уточнено основний понятійно-категоріальний апарат, яким дисертантка послуговується в дослідженні, здійснено ретроспективний огляд та окреслено передумови формування масової культури, здійснено детальний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики, проаналізовано функції масової культури та розкрито роль рекреаційної функції як основної притаманної функції явищам масової культури та побудови на цій основі культурних індустрій, значна частка яких ґрунтуються на рекреаційному компоненті. Визначено, що масова культура має свій знаковий код та пов'язується «ідеологічною функцією...з консьюмеризмом — ідеологією суспільства споживання, що формує погляди, аксіологічні установки, ідеї, концепти, спрямовані на підтримання особливого устрою життя» (с. 52); а «рекреативна функція є компонентом будь-якого явища масової культури як функція розрядки, відпочинку, відновлення життєвих сил» (с. 64).

У другому розділі дисертації авторкою досліджуються рекреативні послуги в індустрії дозвілля, її окремі сегменти як цілісна система, що включає значну частку феноменів масової культури. Дисертантка слушно підкреслює, що «більшість видів індустрій являють собою одну рекреаційну послугу, яка надається комплексно (з усіма операціями/процедурами), аж до моменту завершення, тобто припинення обслуговування рекреанта. Кожну з цих послуг, виокремлених в окремий операційно-процедурний «ланцюг», можна віднести

до одного з трьох різновидів індустрії дозвілля — відпочинку, розваг, свята» (с.75). У роботі доведено рекреаційний потенціал популярної музично-танцювальної медіакультури, шляхом проведення ретроспективного дослідження жанрово-стильового різноманіття популярної музики (с. 102-110). У результаті авторка прослідковує передумови появи рекреативної хореографії як «функціонально нової сфери індустрії дозвілля й соціального життя сучасної людини» (с. 110). Генезу української музично-танцювальної медіакультури авторка слушно виводить з досліджень популярної естрадної музики, її нових стилів і напрямів.

У третьому розділі представлено аналіз культурно-спортивних закладів в системі інституціалізації рекреаційної інфраструктури та розглянуто рекреаційний компонент у тренувально-педагогічних практиках культурно-спортивних закладів. У роботі відзначено, що інститути індустрії дозвілля формують дозвіллеву рекреаційну інфраструктуру. Музично-танцювальна медіакультура в якості інституту, своєю чергою, охоплює три сегменти — масову фізичну культуру, соціальну і спеціальну (професійні) сфери (с. 137). Цей феномен вдало поєднує естетичний (популярну музику) та рекреаційний (фізичні вправи, спортивна хореографія) компоненти. Авторкою детально проаналізовано види спортивних масових заходів та їх рекреаційне значення; подано також визначення культурно-спортивних закладів: «культурно-спортивний заклад є соціальним інститутом масової культури, повністю або частково спеціалізований на спортивно-хореографічній підготовці танцюристів і на фізичній рекреації/реабілітації й відновленні оптимального психофізичного стану людини засобами рекреативної хореографії» (с. 146), проаналізовано нормативно правові засади їх функціонування і діяльності в Україні.

Досліджуючи рекреаційний компонент у тренувально-педагогічних практиках культурно-спортивних закладів, дисертантка відзначає, що саме вони здійснюють психофізіологічний вплив на рекреантів. Відповідно «усі види хореографічного мистецтва й рухової активності в масовій фізичній культурі і спорті, об'єднані в одну сферу практик культурно-спортивних закладів, можна розглядати як певний механізм творення смислів, основу якого становить

пармова танцю» (с. 162). Авторка доходить висновків, що методики тренувального процесу передбачають досягнення рекреаційного й реабілітаційного ефекту та передбачають відновлення життєвих сил людини засобами танцювально-рухової терапії.

Тема дисертаційного дослідження і виклад матеріалу свідчать про глибокий науковий інтерес авторки. Дисертація Діденко Н.О. є результатом ґрунтовного, логічного структурованого дослідження. Авторка дотримувалася позицій об'єктивності та критичності. Отримані дисертанткою результати дослідження, викладені у висновках, цілком відповідають поставленим завданням, висновки дослідження є вагомими та обґрунтованими.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. За темою дисертаційного дослідження Діденко Н.О. опубліковано 8 наукових праць, з них 3 статті у наукових фахових виданнях України (категорія «Б») за напрямом «культурологія», 1 стаття у опублікована у закордонному періодичному виданні, 4 публікації засвідчують апробацію дисертації та опубліковані у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій. Всі наукові публікації за темою дисертації відображають тематику та основні результати досліджень, є логічно структурованими та аргументованими.

Оцінка рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. З огляду на розроблену концепцію дослідження, застосовану авторкою методологію, можемо зробити висновок про повноту всіх результатів дослідження, що також підтверджується структурованими висновками, ґрунтовним опрацюванням наукової літератури, систематизацією отриманих відомостей та концептуальних положень у вигляді таблиць і схем у тексті. Авторка засвідчила високий рівень володіння науковою методологією, добре розробленими навичками порівняльного аналізу, що прямо прослідковується у логіці викладу роботи. На основі цього досягнуто мети роботи та виконано всі завдання дослідження.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час проведення рецензування дисертації Діденко Н.О. не

було виявлено порушень академічної доброчесності (плагіату, текстових запозичень без посилань, фальсифікацій та ін.). Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, всі результати дослідження належать автору особисто, публікації одноосібні.

Дискусійні положення та зауваження по дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, його науковий рівень та здобуті результати, вважаємо за доцільне вказати не певні дискусійні положення та висловити окремі зауваження й побажання.

1. Серед основних індустрій в дисертації Ви розглядаєте індустрію моди, зазначаючи, що «по вертикалі сегментації вона відповідає «канонам» масової культури — від кічезового рівня до масового ринку модного одягу/взуття («швидка мода»), а увінчує «піраміду» висока мода (*haute couture*)». До рекреативних послуг цього сектору Ви зараховуєте «дизайн і технології виробництва модного одягу, взуття й аксесуарів; рекламу і просування товарів і роздрібну торгівлю; організацію показів зразків високої моди» (с. 82). Проте, ці «послуги» стосуються, на нашу думку, більше технологічно-виробничих процесів. Тому постає питання: яку рекреаційну/дозвілєву функцію чи послугу виконує або надає сфера модної індустрії?

2. У дисертації Ви детально пишете про культурно-спортивні заклади, що спеціалізуються на танцювально-ритмічній терапії, танцювальному спорті, також подаєте ретельно структуровану інституційну структуру індустрії танцю України (с. 159-161), проте в обох випадках, не зрозуміло, на яку емпіричну базу Ви все ж спиралися. Тому, назвіть, будь ласка, в межах хоча б якогось регіону/міста (або столиці) так і заклади і їхнє спрямування.

3. Безперечною новизною дисертації є введення в науковий обіг поняття танцювальної медіакультури. Яким, на Вашу думку, на сьогодні є сегмент української танцювальної медіакультури, що саме до нього входить?

4. Здійснюючи екскурс в розвитку рекреативних індустрій, Ви значною мірою зосереджуєте свою увагу на радянському періодові і меншою мірою на динаміці розвитку цих процесів в умовах української держави, що варто було б підсилити.

В цілому зазначені зауваження та побажання не впливають на високий рівень оцінки дисертаційної роботи Діденко Н.О., яка містить безперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Висновок. Дисертація Н.О.Діденко «Рекреаційний компонент в явищах масової культури сучасної України (на прикладі культурно-спортивних закладів)», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017р. № 40, що дає підстави для присудження Діденко Н.О. ступеня доктора філософії зі спеціальності 034 – культурологія.

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри артменеджменту та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

